

СТАНОВИЩЕ

за дисертация за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
в професионално направление 3.1 Социология, антропология и науки за културата,
научна специалност 05.08.33 Теория и история на културата (Теория на религиите)
от Диляна Петрова Филипова,
редовна докторантка към катедра „История и теория на културата“,
Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“,
на тема „Лицето между *чутото* и *видяното* – изпълнение и изпълване
на Бого-човешката драма“
от проф. дфн Владимир Едуардо Сабоурин-Дренска

Изследването на Диляна Филипова изхожда от една ведрата откритост на философското и теологическо питане към случващото се с лицето в епохата на дигиталната му възпроизводимост и нейното социалномрежово потенциране. Като редови виртуални граждани на тази епоха имаме все повече всекидневни поводи и достатъчни основания да споделяме архаичния ужас на амазонския абориген от *Прегръдката на змията* или на Кафка от *Писма до Милена* пред призрачното разоряване на медиалните ни аватари. През 1922 г. Кафка описва настоящето ни близо век по-късно по следния начин: „Лесната възможност за писане на писма – чисто теоретично погледнато – сигурно е довела до ужасно разнебитване на душите. Та нали това е общуване с призраци, при това не само с призрака на адресата, но и със собствения си призрак“. Диляна Филипова ни въвежда в интересувашата я теолого-философска проблематика чрез един симптоматичен феномен на свръхпроизводството на самозаторена призрачна многоликост, преследващо в съвременността предмета ѝ на изследване, а с него и модерния субект – „новата културна форма“ на селфито (вж. с. 12-14).

Селфи и емотикон културата с нейното преизобилие и схематизъм на лица, технологично възпроизвеждани и споделяни в социалните мрежи, е незаобиколимата нулева степен на „питането за мястото на онтологичната основа на лицето и личността“ (срв. с. 14), от която трудът възхожда към форми на съвременното изкуство, отварящи диалогично-драматични „пролуки към трансцендентното“ (срв. с. 208) през оста на категорията лице. Въпросът пред кого в крайна сметка се изправя човек, когато се самоснима, поставен в началото на дисертацията, разгръща един рефлексивен хоризонт, в който императивното за естетическата модерност преминаване през технологичното

разомагьосване, от една страна, и дълготраещата сакраментална пиеса на Бого-човешката драма, от друга, могат да се мислят в логиката на поюзисното „продължаващо творение“ (В. Градев) и продължаващата „теодраматика“ (Х. У. ф. Балтазар).

Демонстрираната от дисертационния труд ангажирана работа в настоящето стъпва върху солидни херменевтично-феноменологични анализационни практики, сред които специално трябва да се изтъкне образцовата лингвистична работа с думата „лице“, която недвусмислено извежда категорията от сферата на фактичното и визуално-обектно съзерцателното, наблягайки с право на решаващите ѝ „драматични, действено-диалогични, перформативно-процесуални конотации“ (срв. с. 30). Изключително сполучливо и убедително е изграждането на методологическа ос между краткото речниково представяне на значенията на думите за лице в иврит в Първа глава (вж. с. 29-30) и екзегетическото разгръщане на проблематиката в Трета глава (вж. с. 147-157), където ключовата за дисертацията драматико-перформативна перспектива към лицето е положена в работата с езика. За безспорен и достоен за научна завист методологически *tour de force* на дисертационния труд с приносен характер считам обвързването на перформативния етимон на думата „лице“ с теодраматиката на Балтазар и съвременните артистични практики на концептуалното изкуство в неговите пърформънс-инсталационни разновидности.

Грижата за свеждащата лицето и субекта до селфи и емотикон съвременна човешка ситуация, която служи за изходна точка на изследването на Диляна Филипова, мотивира в дълбочина и нейните концептуализации на съвременното изкуство, с които завършва дисертационният труд. В така решената теоретична архитектоника сферата на естетическото е „третото поле“, в което съдбата на човешкото лице едновременно придобива драматична релефност и най-отчетливо разкрива индекса на безличие, с който е белязано „свръхизобилието от технически възпроизведени лица“ (срв. с. 208), характеризиращо съвременния свят. Трето спрямо философията и теологията в интердисциплинарния подход и композицията на изследването полето на естетическата модерност е същевременно средишно място на изпитание – авторката предпочита да говори за „тестване“ – на теодраматиката на лицето с оглед на нейната преносимост и продължимост отвъд религиозно (или поне отвъд конфесионално) маркираната сфера на свещеното. В най-силния си вариант това поюзисно изпитание е прицелено в допускането

на един „артистичен сотирологичен проект“ (срв. с. 207), при който религиозно мотивираното реабилитиране на човешкото лице намира теолого-естетически еквивалент, ще рече, перформативна „воля-за-свят“ (срв. с. 161) в рамките на продължаващото творение на авангардните естетически проекти поне от Хуго Бал насетне.

Чувствителността към средищния характер на „третото поле“ и неговото убедително дискурсивиране в категориите на теодраматиката и продължаващото творение са решаващи с оглед на залога на изследването да участва в един „оптимистичен“ постмодерен сценарий за човека, реабилитиращ лицето и субекта като гарант на етическото действие, немислимо без някакви последни трансцендентни основания. Доколкото именно изпълнителските и визуалните изкуства от втората половина на миналия век поставят лицето в „постмодерните дискурси на перформативността, фрагментаризирането, безобразното, чудовищното“ (срв. с. 5), те са плодотворно поле за изпитание на условията на възможност за реабилитиране на теологическия потенциал на лицето. Ревизирането на основни положения на постмодерното схващане на субекта чрез реинтерпретация на творби на съвременни изпълнителски и визуални артисти в перспективата на диалогично-драматичното и перформативното, артикулираща възможни теологически съдържания около лицето, смятам за основен приносен момент на дисертацията. Във формулировка на авторката, която може да се изведе като пети приносен момент на дисертацията, добавяйки го към посочените четири, това е разгърнато така: „обосноваване на твърдението, че в съвременното изкуство съществуват противостоящи на постмодерното фрагментиране и разпадане на човешкото същество/тяло/лице тенденции, че това изкуство може да отваря пролуки към трансцендентното и да бъде място [...] за епифанията на Другото, за себенадмогване и *изход*“ (вж. с. 208, курсив в оригинала). Ето няколко убедителни интерпретативни ходове в обосноваването на това централно твърдение: 1) „пърформансът може да се припознае като изкуството на лицето *par excellence*“ (с. 218); 2) „проиграването на срещата лице с лице поставя въпроса за етическите измерения на разгледаните артистични практики“ (с. 209); 3) „Пърформансът е домът на лицето и на Аза, на заявената чрез присъствието си субектност.“ (с. 219).

В заключение ще си позволя една забележка и едно допълнение към дисертационния труд, който прочетох с полза за себе си както в академичен, така и в

творчески план. Вече имах повод по-горе да отбележа по-скоро подвеждащата употреба на думата „тестване“. Макар и в кавички, тя недвусмислено препраща към процедури на природо-математическите и медицинските науки, които експлицитно противоречат на персоналистично-теологическия подход към лицето, на който залага дисертацията. Дребното ми допълнение на свой ред се отнася към лингвистичната работа, която смятам за добросъвестно свършена: към значенията на немската дума *Gesicht* (срв. с. 31) може да се добави с полза за аргументацията на авторката значението „видение, пророческа визия“.

Основавайки се на горните наблюдения върху представения за защита дисертационен труд с категорична вътрешна убеденост ще гласувам със „за“ на Диляна Петрова Филипова да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

03.01.2017

София

Владимир Сабоурин